

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА
МИНИСТЪР

ЗА П О В Е Д

№ РД 09 - 949/01.06.2009 г.

На основание чл. 36, ал. 2 от Закона за професионалното образование и обучение, във връзка с чл. 42, ал. 1 и ал. 2 от Наредба № 3 от 15.04.2003 г. за системата на оценяване, при спазване изискванията на чл. 66, ал. 1 и ал. 2 от Административнопроцесуалния кодекс и във връзка с организирането и провеждането на държавните изпити за придобиване степен на професионална квалификация за професията

У Т В Ъ Р Ж Д А В А М

Национална изпитна програма за провеждане на държавни изпити за придобиване на трета степен на професионална квалификация за професия **код 345010 Икономист-мениджър**, специалност **код 3450101 Индустрия** от професионално направление **код 345 Стопанско управление и администрация**, от Списъка на професиите за професионално образование и обучение по чл. 6 от Закона за професионалното образование и обучение.

Контрол по изпълнението на заповедта възлагам на Кирчо Атанасов – заместник-министър.

ДАНИЕЛ ВЪЛЧЕВ
ЗАМЕСТИК МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ И
МИНИСТЪР НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

НАЦИОНАЛНА ИЗПИТНА ПРОГРАМА

**ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА ДЪРЖАВНИ ИЗПИТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ
НА ТРЕТА СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ**

	Код по СПОО	Наименование
Професионално направление	345	Стопанско управление и администрация
Професия	345010	Икономист-мениджър
Специалност	3450101	Индустрия

Утвърдена със Заповед № РД 09 - 949/01.06.2009 г.

София, 2009 г.

I. ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ И ЦЕЛ НА ИЗПИТНАТА ПРОГРАМА

Националната изпитна програма е предназначена за организиране и провеждане на държавните изпити по теория и по практика на професията и специалността за придобиване на трета степен на професионална квалификация по професията **345010 Икономист-мениджър**, специалност **3450101 Индустрия**, от Списъка на професиите за професионалното образование и обучение по чл. 6 от Закона за професионалното образование и обучение.

Целта на националната изпитна програма е да определи единни критерии за оценка на професионалните компетенции на обучаваните, изискващи се за придобиване на трета степен на професионална квалификация по изучаваната професия и специалност.

Националната изпитна програма е разработена във връзка с чл. 36 от Закона за професионалното образование и обучение, в съответствие с Държавното образователно изискване за придобиване на квалификация (Наредба № 4 от 04.12.2006 г. за придобиване на квалификация по професия **Икономист-мениджър**, обн. ДВ., бр.10 /2007 г.).

Държавните изпити по теория и по практика на професията и специалността се провеждат в съответствие с изискванията на ЗПОО и Наредба № 3 от 15.04.2003 г. за системата за оценяване.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА ИЗПИТНА ПРОГРАМА

Настоящата национална изпитна програма съдържа:

- 1. За държавния изпит по теория на професията и специалността:**
  - а. Изпитните теми с план-тезиса на учебното съдържание..
  - б. Критерии за оценяване.

- 2. За държавния изпит по практика на професията и специалността:**
  - а. Указания за съдържанието на индивидуалните практически задания.
  - б. Критерии за оценяване.

- 3. Система за оценяване.**

- 4. Препоръчителна литература.**

- 5. Приложения:**
  - а. Примерен изпитен билет за държавния изпит по теория на професията и специалността.
  - б. Примерно индивидуално практическо задание.

III. ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ТЕОРИЯ НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА

1. Изпитни теми с план-тезис на учебното съдържание и примерна приложна задача. Критерии за оценка на разработката

Изпитна тема 1: Субекти на стопанската дейност - предприятие, търговски дружества, обединения на търговските дружества.

План-тезис: Характеристика на предприятието - същност, цели, функции, видове. Обща характеристика на търговските дружества - учредяване, видове, отговорност. Обединения на търговските дружества. Преобразуване и ликвидация.

Приложна задача:

Съставете договор за учредяване на ООД между лицата:

1. Иван Иванов с дялова вноска 5000 лв.
2. Мария Иванова с дялова непарична вноска - сграда по оценка на стойност 85 000 лв.
3. Димитър Димитров с дялова вноска 10 000 лв.

Критерии за оценяване на тема № 1	Максимален брой точки
1. Дефинира същността, функциите и целите на предприятието и търговските дружества.	10
2. Характеризира видовете предприятия и търговски дружества. Анализира предимства и недостатъци на стопанските субекти.	20
3. Обобщава и оценява причините за обединяване на търговските дружества.	10
4. Анализира факторите за преобразуване и ликвидация на търговските дружества.	10
5. Приложна задача	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема 2: Създаване на собствен предприемачески бизнес.

План-тезис: Личността на предприемача-мотиви за създаване на малко и средно предприятие, избор на предприемаческа идея, SWOT анализ, правно-организационна форма, риск и фактори на успеха. Финансови разчети. Бизнес план. Стартиране на предприемаческото предприятие.

Приложна задача:

Попълнете заявление за вписване на ЕООД в Агенция по вписванията, съгласно чл.10, ал.1 от Закона за търговския регистър от името на Иван Иванов, ЕГН 8003237418, адрес гр. Пловдив, ул. "3-ти март" № 2.

Критерии за оценяване на тема № 2	Максимален брой точки
1. Характеризира личността на предприемача.	5
2. Формулира и обобщава мотивите и избора на бизнес-идея и на правно-организационната форма на предприятието в предприемачеството.	10
3. Обяснява, анализира и категоризира факторите на SWOT анализа, на риска и на успеха.	15
4. Посочва, свързва и защитава потребността от капитал, характеризира и обяснява бизнес-плана, схематизира процеса на стартиране на предприятието.	20
5. Приложна задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема 3: Планиране на дейността на предприятието.

План-тезис: Същност и значение на планирането. Видове планиране в предприятието. Стратегическо и оперативно планиране. Технология за разработване на алтернативно решение за планиране: цели, анализ на външната среда, анализ на вътрешната среда.

Приложна задача:

Изразете схематично технологията на процеса планиране в предприятието.

Критерии за оценяване на тема № 3	Максимален брой точки
1. Дефинира същността и значението на планирането	5
2. Разработва видовете планиране, диференцира и обяснява стратегическото и оперативното планиране.	15
3. Представя технологията за разработване на алтернативно решение	10
4. Формулира цели, анализира външната и вътрешната среда, обобщава резултати, прави изводи	20
5. Приложна задача	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема 4: Инвестиции и инвестиционна политика на предприятието.

План-тезис: Същност на инвестициите, реални и финансови инвестиции. Инвестиционен проект - икономическа целесъобразност на инвестиционния избор - прогнозни парични потоци, оценка на риска. Данъчни разчети. Инвестиционна политика на Българското правителството и на Европейския съюз.

Приложна задача:

Да се определи срокът на възвращаемост за инвестиция на стойност 300 хил. лв. с прогнозен средногодишен нетен паричен поток от 70 хил. лв.

Критерии за оценяване на тема № 4	Максимален брой точки
1. Дефинира същността на инвестициите и видовете инвестиции	5
2. Познава същността на инв.проект, диференцира методите за определяне на икономическата целесъобразност на избора, сравнява, анализира и оценява риска	20
3. Разработва методиката за прогнозни парични потоци. Разработва и оценява данъчните задължения	20
4. Характеризира, сравнява и съпоставя инвестиционната политика в Р. България и в Европейския съюз	10
5. Приложна задача	5
Общ брой точки	60

Изпитна тема 5: Кредитиране и кредитни институции.

План-тезис: Същност на кредитирането, видове кредитиране. Кредитни банкови институции. Кредитни небанкови институции. Кредитно финансиране, финансиране чрез лизинг, франчайзинг, факторинг, форфетинг. Гаранции. Кредитна политика в Р. България.

Приложна задача:

Допълнете услугите, включени в банковия “пакет”, формиран въз основа на основна услуга - *кредитиране* :

1. Консултиране на клиента относно условията за получаване и обслужване на кредита.
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....
- 6.....
- 7.....
8. Нареджане на превод и извършване на плащане.

Критерии за оценяване на тема № 5	Максимален брой точки
1. Дефинира същността на кредитирането, познава различните видове кредитиране.	5
2. Разпознава и сравнява различните банкови и небанкови кредитни институции и техните операции.	10
3. Определя, анализира и прави заключения и изводи за различните форми на финансиране и кредитиране.	20
4. Познава разплащателните и валутните операции.	15
5. Приложна задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема 6: Управление на персонала.

План-тезис: Определяне на потребностите от персонал в предприятието. Подбор, изисквания и методи за подбор. Трудови отношения. Форми за оценка на персонала. Кариерно развитие. Управленски подходи за мотивация на персонала.

Приложна задача:

Напишете мотивационно писмо за кандидатстване за работа.

Критерии за оценяване на тема № 6	Максимален брой точки
1. Познава методиката за определяне на потребностите от персонал, изискванията към кандидатите и методиката за подбор.	10
2. Обяснява трудовото законодателство.	5
3. Посочва и свързва формите за оценка на персонала и доказва потребността им.	10
4. Дефинира, анализира и оценява кадровата политика в предприятието и управленските подходи за мотивация.	25
5. Приложна задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема 7: Управление на финансовите показатели на предприятието.

План-тезис: Основни финансови показатели в предприятието. Фактори, обуславящи финансовите показатели. Планиране и контрол върху степента на постигане на планираните показатели.

Приложна задача:

Определете коефициента на ефективност на приходите и коефициента на ефективност на разходите при следните данни:

- Приходите на предприятието от продажби за 2007 г. възлизат на 250900 лв.
- Разходите на предприятието за същия период възлизат на 233570 лв.

Критерии за оценяване на тема № 7	Максимален брой точки
1. Дефинира и категоризира различните финансови показатели.	15
2. Характеризира, анализира и обобщава факторите, обуславящи финансовите показатели.	15
3. Познава и характеризира методиката на планиране на финансовите показатели.	15
4. Познава и обяснява методиката за контрол на финансовите показатели.	10
5. Приложна задача.	5
Общ брой точки	60

Изпитна тема 8: Маркетингова стратегия на предприятието.

План-тезис: Маркетингова стратегия - същност и етапи на разработване. Основни маркетингови стратегии. Маркетингова среда - микросреда, макросреда. Сегментиране на пазара . Стратегическо маркетингово планиране.

Приложна задача:

Илюстрирайте стратегиите за запазване или за увеличаване обема на продажбите на предприятието с матрицата на Ансъф.

Критерии за оценяване на тема № 8	Максимален брой точки
1. Характеризира и обяснява маркетинговата стратегия и етапите на разработването ѝ.	10
2. Анализира маркетинговата микро- и макросреда.	15
3. Анализира и съпоставя различните стратегии и пазарните сегменти.	20
4. Познава стратегическото маркетингово планиране и методиката за разработване на маркетинговия план.	10
5. Приложна задача.	5
Общ брой точки	60

Изпитна тема 9: Маркетингови проучвания.

План-тезис: Маркетингово проучване - същност, роля, обхват и планиране на маркетинговите проучвания. Методология и организация на маркетинговите проучвания - методи за набиране на информация. Маркетингова информационна система. Маркетингови прогнози.

Приложна задача:

Предложени са следните въпроси. Кои са затворени, кои са отворени според вас?

- Имате ли намерение да си купите ботуши този сезон?
  - да
  - не
- За мен при купуване на официална рокля цената е:
  - най-важна
  - съществена
  - влияе ми
  - няма значение
- Когато си купувам обувки, решението ми се определя от:
.....
- Как взимате решение за покупка?
  - самостоятелно
  - понякога се съветвам
  - предварително обсъждам с някого

Критерии за оценяване на тема № 9	Максимален брой точки
1. Дефинира и обяснява маркетинговата информационна система.	10
2. Характеризира и съпоставя различните видове проучвания.	15
3. Познава и анализира методите за набиране на информация.	15
4. Анализира и обобщава маркетинговите прогнози.	15
5. Приложна задача.	5
Общ брой точки	60

Изпитна тема 10: Икономика и управление на малките и средните предприятия.

План-тезис: Мониторинг на динамиката на основните показатели за дейността на МСП: по приходи, разходи и парични потоци, текучеството на персонала, имиджа. Разпределяне на финансовите ресурси по приоритети (бюджетиране)-бюджет на предприятието, бюджетен контрол, управление чрез изключване.

Приложна задача:

Попълнете индивидуалната форма за оценка (примерна) на Димитър Иванов, направена на 08.01.2009 г. Иванов е програмист във «Флавия» Пловдив.

Име на служителя.....						
Длъжност.....отдел..... дата.....						
Фактор оценка>	Отл.	Доб ра	Зад вол.	Ниска	Неза дов.	
1. Количество на работата						
2.....						
3.....						
4.....						
5.....						
6.....						
7. Лични качества						

Критерии за оценяване на тема № 10	Максимален брой точки
1. Дефинира основните критерии и етапи на мониторинга.	10
2. Разпознава, обяснява и оценява мониторинга на основните показатели в предприятието.	10
3. Интерпретира и анализира бюджетирането в предприятието.	15
4. Прави изводи и доказва необходимостта от бюджетиране.	15
5. Приложна задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема 11: Оцеляване и развитие на малките и средните предприятия.

План-тезис: Диагностика на състоянието на бизнеса. Симптоми за изпадане в ситуация на оцеляване. Стратегия за оцеляване. Ситуация на фалит. Възможности за растеж - стратегии.

Приложна задача:

Какво означава на практика «цената на растежа», която трябва всеки предприемач, ориентиран към растеж, да заплати?

Критерии за оценяване на тема № 11	Максимален брой точки
1. Може да диагностицира състоянието на бизнеса.	10
2. Познава симптомите на ситуацията за оцеляване.	10
3. Характеризира и анализира стратегиите за оцеляване.	15
4. Анализира и обобщава стратегиите за вътрешен и външен растеж.	15
5. Приложна задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема 12: Интернационализация на бизнеса.

План-тезис: Същност на интернационализацията на бизнеса. Предпоставки и форми на интернационализация: международно разделение на труда, интернационализация на капитала. Икономическа интеграция: бизнес среда, стратегии за навлизане в интеграционни общности, мултинационални компании. Европейски съюз - обща икономическа политика.

Приложна задача:

Коментирайте: ”Интеграцията като форма на интернационализация на бизнеса пречи или съдейства на глобализацията на икономическите процеси?”

Критерии за оценяване на тема № 12	Максимален брой точки
1. Посочва и характеризира същността, предпоставките и формите на интернационализация на бизнеса.	10
2. Обосновава потребността от икономическа интеграция в световен план.	10
3. Дефинира, сравнява и оценява стратегиите за навлизане в интернационална бизнес-среда и интеграционните общности. Характеризира мултинационалните компании.	20
4. Формулира и обобщава общата икономическа политика на ЕС, прави изводи.	10
5. Приложна задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема 13:
Борсова търговия.

План-тезис: Същост, цели и възникване на борсата. Видове борси. Участници в борсата. Борсови системи и органи. Борсови сделки: реални, срочни. Световни пазари за борсова търговия: условия, изисквания, стокови борси, капиталов пазар, пазар на ценни книжа. Борсова търговия в България.

Приложна задача:

Опишете технологията на сключване на борсова сделка.

Критерии за оценяване на тема № 13	Максимален брой точки
1. Познава и характеризира борсата, обяснява видовете борси, борсовите системи, органи и участници.	10
2. Диференцира и съпоставя различните борсови сделки.	15
3. Познава и анализира световните пазари за борсова търговия.	15
4. Описва и оценява борсовата търговия в България.	10
5. Приложна задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема 14: Организация на иновационния процес в предприятието.

План-тезис: Основни принципи на организацията на научно-изследователската и опитно-конструкторската работа в предприятието. Иновационни структури в предприятието - видове и оценка. Подбор и мотивация на персонала в иновационните структури на предприятието.

Приложна задача:

Допълнете в схемата етапите на иновационния процес.

1. Идея за иновация	2.	3.	4.	5. Маркетинг
Вътре или вън от фирмата	Изследвания	Проектно-конструкторска дейност	Производство	Отдел по маркетинг
<u>Начало</u>		<u>Време</u>		<u>Край</u>

Критерии за оценяване на тема № 14	Максимален брой точки
1. Дефинира принципите на организация на НИОКР в предприятието.	10
2. Обяснява и категоризира иновационните структури в предприятието.	15
3. Посочва методите за подбор на персонала.	10
4. Описва, анализира и оценява управленските подходи за мотивация на персонала в иновационните структури на предприятието.	15
5. Приложна задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема 15: Маркетингова стратегия на предприятието за новите продукти.

План-тезис: Основни елементи на маркетинговата стратегия за новите продукти. Оценка на маркетинговата стратегия. Позициониране на новия продукт: по свойства, по функции, заместител. Етапи на контрол при въвеждане на иновацията. Процес на разпространение и възприемане на информацията.

Приложна задача:

Довършете схемата на иновационния процес:

Основни етапи на иновационния процес по Ф. Котлър
1. Генериране на идея за нов продукт
2. Подбор и оценка на идеите за нов продукт
3. Разработване на концепция за продукта и нейното тестване (пред потребители)
4.
5.
6.
7.
8. Комерсиализация на продукта

Критерии за оценяване на тема №15	Максимален брой точки
1. Дефинира елементите на маркетинговата стратегия за нов продукт. Характеризира оценката на маркетинговата стратегия.	10
2. Категоризира и анализира позиционирането на нов продукт по различни критерии: по свойства, функции, заместител.	15
3. Обяснява и сравнява етапите на контрол при въвеждане на иновация.	10
4. Анализира, обобщава и прави изводи за процеса на разпространение и възприемане на информацията.	15
5. Приложна задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема 16: Международна търговска дейност.

План-тезис: Същност, форми и значение на външната търговия. Външнотърговски предприятия - основни субекти на външнотърговската дейност. Външнотърговски договор за покупко-продажба: участници, условия. Термини ИНКОТЕРМС в международната търговия. Митническа система и митнически режим на Република България, немитнически регулатори.

Приложна задача:

Опишете технологията на външнотърговската сделка.

Критерии за оценяване на тема № 16	Максимален брой точки
1. Характеризира същността, формите и значението на външната търговия. Класифицира външнотърговските предприятия.	10
2. Обяснява външнотърговския договор, описва и анализира условията на външнотърговския договор.	15
3. Дефинира и съпоставя термините ИНКОТЕРМС.	10
4. Познава, интерпретира и оценява митническата система и митническия режим на Р. България. Различава немитническите регулатори. Прави изводи.	15
5. Приложна задача.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема 17: Международен технологичен бизнес и сътрудничество.

План-тезис: Мждународно научно-техническо сътрудничество - форми. Лицензионна търговия: характеристика, видове, тенденции. Други форми на технологичен обмен и сътрудничество. Японски опит в международния технологичен бизнес. Научно-техническа интеграция в ЕС.

Приложна задача:

Каква е връзката между лицензионното съглашение и съглашението за франчайзинг?

Критерии за оценяване на тема № 17	Максимален брой точки
1. Дефинира същността и формите на научно-техническото сътрудничество.	10
2. Характеризира лицензионната търговия, съпоставя видовете лицензии, обобщава тенденциите на развитие, прави изводи.	15
3. Интерпретира други форми на технологичен обмен.	10
4. Дефинира, съпоставя, анализира и обобщава японския и европейския модел на технологичен обмен и интеграция.	20
5. Приложна задача.	5
Общ брой точки	60

Изпитна тема 18: Бюджет и бюджетна технология.

План-тезис: Същност, цели, формиране и функции на Държавния бюджет. Видове бюджет. Принципи на изграждане на бюджета, трансфери. Етапи на бюджетния процес. Изпълнение и отчитане на бюджета. Закон за ДБ на Р.България.

Приложна задача:

За календарна година в Държавния бюджет са постъпили приходи в размер на 32 450 млн. лв., а са направени разходи за 26 874 млн. лв. Да се определи бюджетният излишък или бюджетният дефицит.

Критерии за оценяване на тема № 18	Максимален брой точки
1. Обяснява същността ,целите и функциите на Държавния бюджет. Дефинира видовете бюджет.	10
2. Представя и анализира принципите на изграждане на бюджета.	15
3. Посочва и категоризира бюджетните трансфери.	15
4. Разпознава, анализира и диференцира етапите на бюджетния процес.	15
5. Приложна задача.	5
Общ брой точки	60

Приложните задачи към всяка тема са примерни.

Специални дидактически материали не се изискват, но по решение на изпитната комисия могат да се приложат таблици, схеми, диаграми и текстове.

2. Критерии за оценяване

Комисията по оценяване на изпита по теория на професията и специалността, назначена със заповед на директора на училището/ръководителя на обучаващата институция, определя за всеки критерий конкретни показатели, чрез които да се диференцира конкретният брой присъдени точки.

IV. ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ПРАКТИКА НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА

1. Указания за съдържанието на индивидуалните практически задания.

Чрез държавния изпит по практика на професията и специалността се проверяват и оценяват професионалните умения и компетенции на обучаваните, отговарящи на трета степен на професионална квалификация.

1. Указания за съдържанието на индивидуалните практически задания

1.1. Първи вариант на индивидуални практически задания

Изпитът по практика на професията Икономист, специалност Индустрия се състои в разработване на индивидуално практическо задание, свързано със стопанската дейност на индустриалното предприятие. Тези практически задания се разработват на основата на следните теми:

- «Предприятие, дружество, обединения на търговските дружества.»
- «Създаване на МСП»
- «Оцеляване и развитие на МСП»
- «Планиране на дейността на предприятието»
- «Финансиране на дейността и източници на финансиране»
- «Кредитиране и кредитни институции»
- «Маркетингова стратегия на предприятието за нов продукт»
- «Маркетингова политика»
- «Управление на персонала и кадрова политика»
- «Управление на финансови показатели от дейността на предприятието»
- «Инвестиции и инвестиционна политика»
- «Иновации и иновационна политика»
- «Международна търговия»
- «Борси и борсова търговия»
- «Международен технологичен обмен»
- «Интернационализация на бизнеса»
- «Държавен бюджет»

За провеждане на държавния изпит по практика на професията и специалността се съставят индивидуални изпитни задания, които се предоставят на обучаемите от Ръководството на училището. Броят им трябва да бъде поне с един повече от броя на явяващите се ученици в деня на изпита. Всеки обучаван изтегля индивидуалното си практическо задание, в което саморъчно написва трите си имена пред изпитната комисия. Този ден се определя от Ръководството на училището и трябва да е съобразен с времето, необходимо на обучавания за разработване на индивидуалното практическото задание. По решение на комисията могат да се дадат допълнителни указания, които да подпомогнат обучавания при изпълнение на индивидуалното практическо задание.

Индивидуалното изпитно задание съдържа:

- пълно наименование на училището
- празни редове за вписване на имената на обучавания
- квалификационна степен
- начален час на изпита
- краен час на изпита
- начална дата на изпита
- дата на защита - ДИ по практика на професията (определя се от МОН)
- продължителност на изпита
- тема на индивидуалното практическо задание
- изисквания към резултата от изпълнението на заданието
- име и подпис на ученика
- председател на изпитната комисия (име и подпис)
- директор (име и подпис)
- печат на училището

2. Критерии за оценяване.

2.1. Критерии за оценяване на Първи вариант на индивидуалните практически задания:

За всяко практическо задание комисията по провеждане и оценяване на изпита по практика на професията и специалността разработва критерии за оценяване и съответните показатели. Посочва се максималният брой точки, който се поставя при пълно, вярно и точно изпълнение на показателя. При разработването на индивидуалните практически задания комисията по провеждане и оценяване на изпита по практика може да използва следните примерни критерии:

№	КРИТЕРИИ	ПОКАЗАТЕЛИ	Макси- мален брой точки
1.	<p>Спазване на правилата за безопасни и здравословни условия на труд и опазване на околната среда.</p> <p><i>Забележка: Този критерий няма количествено изражение, а качествено. Ако обучавания по време на изпита създава опасна ситуация, застрашаваща собствения му живот или живота на други лица, изпитът се прекратява и на обучавания се поставя оценка СЛАБ(2).</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - правилно избира и използва по безопасен начин необходимите технически средства; - правилно организира работното си място с оглед осигуряване на ергономичност; - разпознава опасни ситуации, които биха могли да възникнат в процеса на работа, и спазва предписания за своевременна реакция при работа с техническите средства; - описва дейностите по поддръжка на работното място. 	да/не

2.	Правилен подбор на материали, нормативни документи, таблици и формуляри на работни документи, съобразно конкретното задание.	<ul style="list-style-type: none"> - преценява типа и вида на необходимите документи и материали според изпитното задание; - правилно подбира количеството и качеството на необходимите документи и материали; - търси ,подбира, обработва, анализира и оценява правилно информацията, свързана с изпитното задание; 	5
3.	Спазване на технологичната последователност на стопански операции според практическото изпитно задание.	<ul style="list-style-type: none"> - определя самостоятелно последователността на стопанските операции; - спазва технологичната последователност на стопанските операции в процеса на разработване на изпитното задание в съответствие с нормативните изисквания; 	5
4.	Качество на изпълнението на практическото изпитно задание.	<ul style="list-style-type: none"> - извършва самостоятелно дейности, свързани с изпълнението на изпитното задание; - планира и анализира правилно работата си по изпълнение на изпитното задание; - класифицира факти ,процеси и закономерности при изпълнението на изпитното задание; - съставя и попълва правилно документи ,свързани с изпълнението на изпитното задание; - познава и прилага нормативната уредба; - спазва нормативните изисквания при извършване на стопанските операции; 	40
5.	Работа с офис-техника. Използва информационна техника и технологии.	<ul style="list-style-type: none"> - умее да работи с компютър; - умее да работи с офис-техника, необходима за изпълнението на изпитното задание: принтер, факс, преносим компютър, печатащи устройства и др; - прилага правилата за работа с компютър и офис-техниката; - умее да работи с програмни продукти; - познава и ползва нови информационни технологии. 	5
6.	Изчерпателност на разработката.	<ul style="list-style-type: none"> - точно, конкретно и изчерпателно изпълнение на практическото задание; -изготвените материали и документи отговарят на изискванията за разработване на практическото задание; - разработва и отчита изпитното задание в определеното за изпита време. 	5
7.	Обща оценка	Общ брой точки	60

2.2. Втори вариант на индивидуални практически задания

Изпитът по практика на професията Икономист, специалност Индустрия се състои в защита пред изпитна комисия, назначена със заповед на директора на училището, на предварително разработен Мениджърски проект, свързан с дейността на индустриално предприятие. Примерни теми за разработване на Мениджърския проект се предоставят предварително на учениците от Ръководството на училището/обучаващата институция.

Изпитът по практика на професията и специалността се изразява в разработване на Мениджърския проект от екип до трима ученици или като индивидуална разработка. Когато разработката е екипна, на защитата взимат участие всички членове на екипа.

Мениджърският проект включва:

I: Мениджърски проект на функциониращо индустриално предприятие.

1. Увод:

- а) въведение в проблема, мотивация и обосновка на избора на предприятие,
- б) ревизиране на формулираните цели и дефиниране на нови цели на предприятието.

2. Маркетинг:

- а) маркетингово проучване на търсенето на продукта ,
- б) статистическа обработка на резултатите от маркетинговото проучване,
- в) сегментиране, избор и характеристика на целевия пазар в резултат на променените пазарни условия,
- г) разработване на нова маркетингова стратегия, съответстваща на промяната на пазарните условия.

3. Организация на дейността:

- а) обосновка на потребността от промяна в правно-организационната форма,
- б) обосновка и разработване на усъвършенствана организационно-управленска структура,
- в) реструктуриране на дейността на предприятието на база вътрешнофирмено разделение на труда,
- г) прогнозиране, организиране и въвеждане в производство на нов продукт-етапи, пробна серия.

4. Финансов план:

- а) обосновка на потребностите от капитал за нов продукт - иновационни разходи, суровинна база, оборудване, технология, ноу-хау, работна сила; източници на финансиране,
- б) прогнозни парични потоци - дисконтиране,
- в) прогнозен отчет за приходи и разходи, погасителен кредитен план,
- г) показатели, характеризиращи финансовото състояние на предприятието.

5. Изводи и тенденции на развитие.

6. Заключение.

II: Мениджърски проект на собствена бизнес-идея на обучавания.

1. Увод:

- а) въведение в проблема, мотивация и обосновка на избора на бизнес-идея.
- б) формулиране на мисия и цели на предприятието,

2. Маркетинг:

- а) маркетингово проучване,
- б) статистическа обработка на резултатите от маркетинговото проучване,
- в) сегментиране, избор и характеристика на целевия пазар,
- г) разработване на маркетингова стратегия - ценова, рекламна, дистрибуционна, сервизна.

3. Организация на дейността:
- а) избор на правно–организационна форма,
  - б) разработване на организационна структура на управление,
  - в) продуктова политика - продуктова линия, продуктов микс,
  - г) оборудване и производствена технология, лизинг, франчайзинг,
  - д) определяне на потребностите от персонал, подбор и назначаване на необходимия персонал,
  - е) разработване на система за оценка и мотивация на персонала - управленски подходи,
  - ж) кадрова политика и кариерно развитие,
  - з) разработване на фирмена философия.
4. Финансов план:
- а) обосновка на потребностите от капитал, определяне на източниците и форми на финансиране,
  - б) прогнозни парични потоци-дисконтиране,
  - в) прогнозен отчет за приходи и разходи, погасителен кредитен план,
  - г) показатели, характеризиращи финансовото състояние на предприятието.
5. Изводи и тенденции на развитие.
6. Заключение. Практическо приложение на Мениджърския проект.
- Мениджърският проект трябва да бъде предаден на изпитната комисия не по-късно от 30 дни преди защитата.

2.3. Критерии за оценяване на втори вариант на индивидуални практически задания - Мениджърски проект

№	Критерии	Макси мален брой точки
1.	Въведение в проблема, мотивация и обосновка на избора	5
2.	Умения за прилагане на маркетинговия инструментариум. Разработва и защитава маркетингова стратегия	10
3.	Обяснява и разделя на компоненти направленията в дейността на предприятието.	10
4.	Разработва и прогнозира стопански и финансови резултати.	15
5.	Прави изводи и заключения.	10
6.	Илюстрира и обяснява използваните технически средства – графики, таблици, диаграми, рекламни материали, компютърна презентация. Естетическо оформление на разработката.	5
7.	Умения за презентиране на разработката.	5
8.	Спазване на правилата за здравословни и безопасни условия на труд и опазване на околната среда. Забележка: Този критерий има качествено изражение. Ако обучаваният по време на изпита създава опасна ситуация, застрашаваща собствения му живот или живота на други лица, изпитът се прекратява и на обучавания се поставя оценка слаб (2) .	да/не
9.	Общ брой точки	60

V. СИСТЕМА ЗА ОЦЕНЯВАНЕ

Максималният брой точки за всяка изпитна тема или за всеки бизнес проект е 60. Неправилният отговор се оценява с 0 точки. Непълният отговор се оценява с част от точките за верен и пълен отговор. Преминаването от точки в цифрова оценка съгласно чл. 7, ал. 4 от Наредба № 3 от 2003 г. за системата на оценяване се извършва по следната формула:

Цифрова оценка = общият брой точки от всички критерии : 10

Получената цифрова оценка се изчислява с точност до 0,01.

Оценяването на писмените работи от държавния изпит по теория е в съответствие с чл. 46 от Наредба № 3 от 2003 г. за системата на оценяване.

Бизнес планът от държавния изпит по практика се оценява в съответствие с чл. 48 от Наредба № 3 от 2003 г. за системата на оценяване.

VI. ПРЕПОРЪЧИТЕЛНА ЛИТЕРАТУРА

1. Г.Попов. "Икономика на предприятието" I и II част. "МАРТИЛЕН", 2005.
2. Д.Дончев. "Мениджмънт на предприятието". "МАРТИЛЕН", 2007.
3. К.Тодоров. "Предприемачество и дребен бизнес". "МАРТИЛЕН", 2000.
4. Цв.Коцев. "Финанси". "МАРТИЛЕН", 2006.
5. Д.Доганов. "Маркетинг". "ЛЮРЕН", 1999.
6. В.Благоев. "Маркетингът в определения и примери". "П.БЕРОН", 1992.
7. "Икономика и организация на индустриалната фирма". "ГОРЕКС-ПРЕС", 2002.
8. А.Ангелов, "Основи на мениджмънта" ТРАКИЯ-М" 1998.
9. К.Тодоров, "Предприемачество и мениджмънт" "МАРТИЛЕН"-2004.
10. "Приложна икономика" . "ИНФОРМАИНТЕЛЕКТ", 1997.
11. Н.Николов . "Икономика". "PRINCEPS", 1996.
12. Ив.Георгиев . "Мениджмънт на фирмените иновации и инвестиции". "СТОПАНСТВО", 1999.
13. В.Лаптев , "Успешна иновация" . "КЛАСИКА И СТИЛ", 2003.
14. П.Дракър . "Новаторство и предприемачество". "ХР.БОТЕВ", 1999.
15. П.Ганчев . "Основи на мениджмънта", 2005.
16. Д.Дончев , "Бизнесикономика" . "СОФТРЕЙД", 2003.

VII. АВТОР

Валентина Николова - Национална търговска гимназия, гр. Пловдив

.....
(пълно наименование на училището/обучаващата институция)

**ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ТЕОРИЯ НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА
ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ТРЕТА СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА
КВАЛИФИКАЦИЯ**

**по професия 345010 Икономист-мениждър
специалност 3450101 Индустрия**

ИЗПИТЕН БИЛЕТ № 13

Изпитна тема 13: Борсова търговия.

План-тезис: Същост, цели и възникване на борсата. Видове борси. Участници в борсата. Борсови системи и органи. Борсови сделки - реални, срочни. Световни пазари за борсова търговия: условия и изисквания, стокови борси, капиталов пазар, пазар на ценни книжа. Борсова търговия в България.

Приложна задача:

Опишете технологията на сключване на борсова сделка.

Председател на изпитната комисия:.....
(име, фамилия) (подпис)

Директор/Ръководител на обучаващата институция:.....
(име, фамилия) (подпис)
(печат на училището/обучаващата институция)

б.) Примерно индивидуално пратическо задание

.....
(пълно наименование на училището/обучаващата институция)

**ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ПРАКТИКА НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА
ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ТРЕТА СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА
КВАЛИФИКАЦИЯ**

**по професия 345010 Икономист-мениждър
специалност 3450101 Индустрия**

ИНДИВИДУАЛНО ПРАКТИЧЕСКО ЗАДАНИЕ № .....

На .....
(трите имена на ученика/обучавания)

от.....клас, специалност.....

начална дата на изпита: ..... начален час: .....

крайна дата на изпита: ..... час на приключване на изпита:.....

1. Да се разработи проект:

“Оцеляване и развитие на малко и средно предприятие”
(тема на изпитното задание)

2. Указания (инструкции/изисквания) за изпълнение на практическото задание:

- диагностика на проблемна ситуация,
- състояние на оцеляване (банкрут) на предприятието: диагностика на състоянието на бизнеса (причини и симптоми на банкрута),
- необходимост от оцеляване,
- формиране на стратегии за оцеляване,
- диагностика на възможностите за развитие,
- стратегии за вътрешен и външен растеж.

УЧЕНИК/ОБУЧАВАН: .....
(име, фамилия) (подпис)

Председател на изпитната комисия:.....
(име, фамилия) (подпис)

Директор/Ръководител на обучаващата институция:.....
(име, фамилия) (подпис)
(печат на училището/обучаващата институция)